

Oroszhon védelmében

VISSZHANG - LXVI. évfolyam, 21. szám, 2022. május 27.

Véres háború közepett az eskalálódó konfliktust kiváltó okok mérlegelése olyasfajta modortalanságra vall, mintha egy temetési szertartás alkalmával – szóba elegyedve a gyászmenet tagjaival – arról beszélénk az egybegyűltek előtt: az elhunyt végzetesnek bizonyuló tüdőrákja nyilván összefüggésben áll azon életviteli ténnyel, miszerint hatvan évig hódolt láncdohányos szenvedélyének. Kellő tisztelettel most kényszerűen mégis valami efféle tapintatlanságra vállalkozunk az alábbiak során. Vélelmezhető okát keresve: vajon miképp juthatott az orosz rezsim elitje azon vészjósló felismerésre, hogy hazájuk érdekeinek védelmében elkerülhetetlenül területszerző testvérháborúba kell bonyolódniuk.

Elsőként a hályog mielőbbi levétele javallott tekintetünk elől, mely sötét függönyként fedi el szemünk világát. A keleti szomszédunk területén kialakult – megmerevedett frontokkal tarkított állóháborús – hadi helyzet nem váratlan, így ennek folytán nem is meglepő. Huntington már a 90-es évtized során előrevetítette, hogy a korábbi hidegháborús tömbpolitika váratlan eltűnésével a civilizációs tömbök közötti természetszerű konfliktusok súrlódási felületei lesznek meghatározóak a glóbusz egészén a XXI. század során. E lokálisan pontosan meghatározható civilizatorikus törésvonalak tételes felsorolásakor Huntington *A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása* című fő művében kifejezetten nevesítette Ukrajnát mint a jövő egyik legjelentősebb európai ütközőzónáját. E tekintetben a mai ukrajnai helyzet nagyban hasonul a posztjugoszláv térség egykorvult polgárháborús kríziséhez, ahol szintén a helybeli pravoszlávia feszült neki a latin rítusú keresztény civilizációs térségnek egy évtizeden keresztül. Ráadásul Boszniában, Koszovóban és később Macedóniában még az iszlamisták jelenléte is hangsúlyosnak bizonyult. A másik, ezzel összemérhető konfliktuszóna Kína csendes-óceáni partvidékén kezd a szemünk előtt kialakulni, leginkább – de nem kizárólagosan – Tajvan térségében.

A külső szemlélő számára egyre inkább egy amerikai és brit közvetlen befolyási övezetekből, valamint az egykori domíniumokból álló angolszász tömb áll szemben egy informálisan formálódó heterogén eurázsiai blokkal. Európa láthatóan egyre kevésbé tényező, legfeljebb közvetítő szereplője és elszenvedője lehet az állandósuló és mélyülő krízisnek. A valós határvonal az Amerika nyomására meghirdetett nyugati embargóban részt vevő és az ahhoz deklaráltan nem csatlakozó államok között húzódik. A szóban forgó gazdasági szankciók rövid távon nyilván nem lehetnek hatásosak, hiszen a 2014-es krími annexió óta számos területen önellátásra és alternatív kereskedelmi hálózatok kiépítésére berendezkedő Oroszországnak már az ukrajnai háború előtti importvolumene is csak mindössze 30 százalékban származott a nyugati relációkból. Fontos megjegyezni, hogy India, Kína, Törökország, Szerbia, Irán (és az általa befolyásolt síita félhold térsége) mindeddig nem kapcsolódott a nyugati országok szankcionálási politikájához. Emellett az energetikai kereskedelmi ügyleteik nyomán az orosz behozataltól erősen függő nyugat-európai országok se hajlandóak további szigorítás bevezetésére. Az oroszok technológiai transzferigénye pedig könnyűszerrel beszerezhető lesz a nyugati irány helyett Ázsia felől is: olajipari technológiát biztosíthat számukra Irán, szoftverhátteret nyújthat India, feldolgozóipari berendezéseket szállíthat Kína. Kevésbé ismert tény, hogy az orosz élelmiszeripar, szemben a szovjettel, nagyrészt önellátó, a 2014-es szankciók óta különösképp, emellett a kontinensnyi ország mérhetetlen szibériai nyersanyagkincse bőségesen garantálja a termelési szükségletek belső kielégítését. A vonatkozó szovjet tapasztalatok e téren meghatározóak: a Szovjetunió a COCOM- lista időszakában fél évszázadon keresztül képes volt semleges országok közbeiktatásával, a szükséges technológiák mindegyikével ellátni saját iparát. Ha a rezsim azon sok évtizednyi időszakot túlélte, akkor vélhetően ezt is túléli valamiképp.

A Szovjetunió összeomlását követően fagyos kelet-európai civilizációs konfliktuspontok mielőbbi

felhevülésével reálisan számolhatott minden érintett hatalmi tényező, amit az is jelez, hogy a világban immár egy bő évtizede gigantikus fegyverkezési verseny zajlik. Oroszország ez idő alatt nemzeti össztermékének évente 10-12 százalékát fordította hadászati kiadásokra. A katonai költségvetések GDP-arányos világátlaga napjainkban 2,2 százalék (!), a NATO korábban meghatározott 2 százalékos ajánlása immár kötelező erejű a tagállamok számára. Összehasonlításképp a semleges Ausztria GDP-arányosan mindössze 0,7 százalékát fordítja hadserege fenntartására. Mindez azt jelenti, hogy NATO-tagságunkból következően a hazánkkal hozzávetőlegesen azonos népességű nyugati szomszédunknál jóvedelemarányosan közel háromszor többet költünk fegyverkezésre. Hazánk hadászati költségvetése 2015 óta nominálisan megötszöröződött (!) e globális trend részeként: a bázisév büdcséjébe foglalt 215 milliárd forintról a honvédelmi keret az idei évre ezermilliárd fölé emelkedett, aminek révén GDP-arányosan a Zrínyi nevét viselő fegyverkezési program kezdetén mérhető 0,8 százalékos szintről 2023-ra hazánk eléri a NATO által preferált 2 százalékot.

Az ukrajnai krízis fegyverekkel vívott identitásháború, melynek keretében az ázsiai termelési mód tradicionális kollektivizmusa áll szemben a Nyugat individualizmusával. Ezért áramlanak a magas jóvedelmű zsoldosok mellett az életüket bátran kockáztató változatos származású önkéntesek a térségbe. Éppúgy, mint egykor Finnország világháborús szovjet megtámadásakor.

Az identitásháború mögötti gazdasági arányok szemléletesek. A Nyugat önnön értékorientációs zavara és demográfiai krízise ellenére – egyes hazai politikusok tévképzetei dacára – a 2008-as globális pénzpiaci krach után sincs gazdasági válságban. A nyolcvanmillió német munkájával megtermelt exportvolumen alig marad el az 1,4 milliárdnyira (!) tehető kínai népesség produktumaként előálló népköztársasági kiviteli volumentól. A 330 millió amerikai állampolgár által évenként előállított nemzeti össztermék hozzávetőlegesen megegyezik (!) a majd másfél milliárdos Kína GDP-jével. A máig a világ legelismertebb egyetemeinek otthont adó Amerika, habár sokak szerint hanyatló életciklusába jutott, még napjainkban is a globálisan legjelentősebb ipari potenciállal bíró hatalom. New York közvetlen New England-i agglomerációjával együtt (mindenekelőtt Boston és Baltimore térségét ideértve) Oroszország GDP-jével megegyező jóvedelmet állít elő évről évre, holott napjaink agresszorának területe nagyobb, mint az Európai Unióé (!). A világ csendőre felett előszeretettel vészharangot kongatók kevésbé veszik figyelembe a valós arányokat: Texas állam éves gazdasági összterméke azonos az olasz GDP-vel, míg Kalifornia államé Franciaországéval. Vagyis önállósulva mindkét amerikai tagállam tartósan a G8, vagy legrosszabb esetben is a G20 tagja lehetne. Az USA egymaga többet költ fegyverkezésre, mint a BRICS-államok együttesen. Az Amerikához és Nagy-Britanniához szoros kulturális kötelékkel kapcsolódó hagyományos domíniumterületek (főként Kanada, Új-Zéland, Ausztrália), valamint az előbbiekkal a második világégést követő időktől fogva máig sziklaszilárd szövetségi viszonyt kialakító Japán, Dél-Korea és India külön-külön is jelentős gazdasági erőközpontoknak számítanak, ráadásul a kínai selyemútprojekt előrehaladásának mindannyian ellenérdekeltjei. Összehasonlításképpen: Dél-Korea összterméke egymaga eléri az Európa legdinamikusabb növekedésű nagyrégiójának minősülő V4-térség összevont GDP-jét. Kevesen emlékeznek rá, hogy példának okáért a '68-ban meghirdetett gazdaságmechanizmus-reform időszakában Magyarország GDP-je még meghaladta Dél-Koreáét. A Brit Nemzetközösség olyan – saját kontinensük jövőjét önmagukban is meghatározó – tagállamokkal bír, mint példának okáért Nigéria, mely – legfeljebb lengyelországnyi területtel rendelkező – feltörekvő állam 2050-re egyes előrejelzések szerint a mai Kína népességével fog rendelkezni. A nyugati demográfiai krízis mélységét ettől függetlenül pontosan jelzi azon prognózis, miszerint a német büdzsé 2050-re bevételei felét fogja a nyugdíjas generációk egészségügyi és idősgondozási költségeire, valamint rendszeres nyugdíjjárandóságuk kifizetésére fordítani. Azonban napjaink digitalizációjának átfogó hatékonyságnövelő és jóvedelmezőségjavító tendenciája, kiegészülve az agyelszívó hatású sorozatos bevándorlási hullámok hozadékaival, vélhetően mérsékelni fogja e vészjósló nyugati népesedési megatrend árnyoldalait. Fontos megjegyezni, a demográfiai krízis nem a Nyugat sajátja. Az elöregedési tendenciával párhuzamosan mindkét szemben álló tömböt sújtani fogja az előttünk álló emberöltő során. Ráadásul a szélsőséges nagyvárosi népességkoncentráció okán krónikussá váló belterületi elnéptelenedés jelensége – kiegészülve a

férfilakosság korai halálozásával és a háborús népességveszteséggel – fokozottan rávetül az eurázsiai transzkontinentális nagytér részén elterülő, azonban azt a német nyelvterület lakosságát alig meghaladó populációjával benépesíteni képtelen Oroszországra. A folyamat vészjósló következményei az elhibázott egykepolitika hibái folytán Kínát sem kerülik majd el.

A napóleoni háborúk lezárultát követően a váratlanul hatalmát veszített excsászár állítólag szűk körben megfogalmazott egy átlag feletti jövőbelátási képességről tanúbizonyságot tevő, korszakos gondolatot, miszerint az eljövendő évszázadokat az öreg kontinens rovására két hegemon pozíciójú birodalom fogja meghatározni: az amerikai és az eurázsiai. A második világégéstől napjainkig (egy emberöltőnyi unipoláris átmenetet követően) ez a szembenállás fémjelezte a glóbusz egészét. Mindössze annyi változás zajlott le, hogy Oroszország szerepe Kína mögött mára – a látszattal ellentétben – másodlagossá vált. A napjainkban vérüket ontó harcoló felek mögötti két – áttételesen és informálisan – szemben álló hatalmi tömb közti feltűnő gazdasági aránytalanság ellenére a Nyugat korántsem lesz teljes bizonyossággal nyertese az elhúzódó konfliktusnak. A fenti sarokszámok alapján kivilágító papírforma nem automatikusan és főként nem könnyen érvényesül majd. A szankciók primer hatásaként a konfliktus kimenetelétől függetlenül alapjaiban rendül meg a nyugati bankrendszer neutrális pozíciójába vetett bizalom. A harmadik világ dúsgazdag komprádor elitjei és a feltörekvő államok oligarchái Zürich, Bazel, Genf, Bécs, Frankfurt, London, New York pénzügyi negyedeiben halmozták fel generációk óta korrupciótól sem mentes vagyonukat csakúgy, mint az érintett országok jegybankjai önnön devizatartalékaik gigantikus tömegeit. A közeljövőben e megtakarításállományok más – hatalmpolitikai szempontból távlatilag sem veszélyeztetett – deponálási helyszínt fognak keresni a maguk számára. Kimenetelükben és hatókörükben legalább az agresszor Orosz Birodalom erkölcsi veszteségeihez mérhetőek a Nyugat ez irányú hitelvesztésének – meglehetősen húsba vágó – gazdasági következményei. Elegendő csak arra gondolnunk, hogy az amerikai államháztartás legnagyobb hitelezője a szabadság földjének első számú konkurense: Kína. A feltörekvő ázsiai birodalom pártvezetése könnyűszerrel ítélné kétségesnek egy esetleges konfliktusra vonatkozóan állami dollármegtakarításai jövőbeni mobilizálhatóságát. A Clinton-adminisztráció óta nominálisan megduplázódó államadóssághegyet maga előtt görgető Amerika finanszírozhatósága és a globális szabadkereskedelmi modell fenntarthatósága szempontjából e bizalomvesztés következményei egyelőre felmérhetetlenek. Az embargó szekunder – jelenleg még kevésbé látványos – következményeként fontos megjegyezni, hogy a kulturálisan meglehetősen heterogén jellegű Eurázsia az ottani rezsimek számára közös ellenségképként megjelenő Nyugat ellenében egyre inkább összezár; a szankciók hatástalansága emiatt borítékolható. Az Orosz Birodalom keleti és déli szomszédságában lévő hatalmak hallgatólagos cinkossága folytán az orosz társadalmat sújtó jövedelmi és fogyasztási anomáliák nem fogják elérni a kritikus mértéket, így egy kirobbanó tömeges éhséglázadás előfordulásának valószínűsége minimális. Tercier következmény Oroszország visszakeletiesedése. Az orosz történelemben Nagy Péter cár modernizációs kísérletétől kezdődően változó intenzitással egy nyugatos és egy szlavofil orientációjú elitcsoport konkurált egymással, melyek atlantista és eurázsista irányzatok formájában a cárizmus bukását követően egészen napjainkig leképezték a félperiferiális kapitalizmusvariáns keretei között veszteglő orosz társadalom korántsem homogén értékvilágát. Az ezredfordulót követő szűk évtizedben a látványos eredményességű putyini reformciklus időszakában domináns liberális gazdaságpolitikai iránynak és a közel tízszeresére emelkedő hordónkénti világpiaci olajárnak betudható módon gyorsan fejlődésnek induló nagyvárosi modernizációs szigetek szemben a vidéki Oroszországgal hamarjában újfent kitermelték e régi-új törésvonalat. Napjaink háborúja a történelme során sokszor nyugat felé forduló orosz birodalom hosszú távú eurázsiai elköteleződését vetíti előre. Az identitásháborút vívó Oroszország saját döntése folytán többé nem része a Nyugatnak. Az ex-KGB-s Putyin mindössze artikulálja az orosz társadalmi többség tőle nagyrészt függetlenül vallott tradicionális önmeghatározásának. Ha Putyin bármilyen oknál fogva váratlanul visszavonulna, nagy valószínűséggel akkor is egy eurázsista értékorientációt követő kurzus formálódna az Egységes Oroszország nevű kormányzó pártszövetség örököséiként az orosz politikai paletta centrumában. Ne feledjük: Milošević szocialista formációjának bukásával is hozzájuk alapvetően hasonló nacionalista

politikai alakzatok határozták meg egészen napjainkig hatóan a szerbiai politikát. Különösképp izolálja az orosz eliteket a Nyugattól a jogállami retorika extrém használata, melynek keretében többek között a brit exminiszterelnök John Major a nürnbergi perhez hasonló eljárás lefolytatását javasolta – nyilván háborús győzelem esetére – a nyugati szövetséges hatalmak számára a putyini rezsim vezérkarával szemben.

Minden jel szerint a nagy szláv medve van mostanság kikiáltva a ruszofób globális médiában minden idők legalávalóbb történelmi szereplőjének (vesd össze a Reagan által anno a keleti táborra égetett „gonosz birodalma” billoggal), azonban e kép árnyalásához fontos megjegyezni: anno a neokonok csillagháborús programjával tudatosan felgyorsított fegyverkezési verseny következtében a gazdasági összeomlás szélére sodródó szovjet rezsim hadserege önként és dalolva kivonult Kelet-Közép-Európából, mely gesztusért cserébe a Nyugat biztonsági garanciákat vállalt. A közismert politikai mítosz tanúsága szerint a hidegháborút lezáró – Máltán folytatott – béketárgyalásuk során idősebb Bush szóban megígérte Gorbacsovnak a térség egészének távlati semlegességét az újonnan egyesülő Németország NATO-tagsága orosz részről történő tudomásulvételének ellentételezéseként. Egy évtizeddel később a V4 esetében a Jelcin-adminisztráció ugyan elfogadta az euroatlanti integráció sikerre vitelét, és ez a folyamat a szóban forgó hallgatólagos megállapodás nyílt felülírását jelentette, mert kényszerűen belátta, hogy térségünk gazdaságilag a német érdekszféra szerves részét képezi. Viszont a posztszovjet régióhoz tartozó államok esetében már nyilván gyökeresen más biztonsági elvárásaik voltak az orosz eliteknek. Miért is nem lett ekkortájt a Baltikum a térség Svájca? Minden adottsága megvolt hozzá, hiszen példának okáért Riga banknegyede hangsúlyos orosz tőke kiviteli célpont volt akkortájt. Nem fenyegette a jelentős orosz ajkú kisebbséggel rendelkező három baltikumi törpeállamot orosz részről egyetlen politikus se. Miért állandósult a bő másfél évtizede kezdődő narancsos forradalmaktól datálhatóan az amerikai szakszolgálati jelenlét a posztszovjet térséghez tartozó Kazahsztánban, Türkmenisztánban, Azerbajdzsánban, Ukrajnában? Hiszen ezen államok már Oroszország „lágyszívei”. Az amerikai vállalatok szintén mi célból aktivizálták tevékenységüket e hatalmi törekvéssel párhuzamosan a posztszovjet energetikai szektor ékköveinek környezetében, mindenekelőtt az orosz Távol-Kelet déli peremének iszlám népességű utódállamaiban?

Kormányzati berendezkedését követő első ciklusában Putyin tudatosan nyugatos modernizációs reformdiktatúrát valósított meg Nagy Péter nyomdokain haladva. Gyorsan stabilizálta a hazai létviszonyokat, liberális adórendszert vezetett be, partneri viszonyt alakított ki a kontinentális hatalmakkal (mindenekelőtt Berlusconi Olaszországgal és Schröder Németországgal). Vajon miféle előítélet akadályozta meg akkortájt a Nyugatot abban, hogy a domesztikált orosz medvét végérvényesen integrálja a NATO és az EU szervezetébe? Ezt már nem utolsósorban a liberális Jelcin-éra során is felajánlhatták volna. Orosz fogadókészség lett volna rá. Ezzel szemben a 90-es években a harmadik világháborúként definiálható hidegháború győztese méltánytalanul bánt a fél évszázados szembenállás vesztesével. A szélsőségesen eltúlzott és túl korán bevezetett sokterápia folytán az orosz állami vagyon töredékárón kallódott el, felére csökkent az egyébként se magas átlagos életszínvonal. A nyugatosítás programjának a hidegháborús győztesek nem szándékoztak megnyerni az orosz társadalmat. Ehelyett szinte tudatosan elmarták a Nyugattól a szláv-ságot, és erre az ostoba és rövidlátó hibára természetes társadalmi immunreakcióként jelent meg Putyin egy emberöltőn keresztül radikalizálódó szláv nacionalizmusa. A Nyugat kiengedte a szellemet a palackból. Sajnos nem az európai és észak-amerikai jóléti társadalmak isszák meg e tévedés levét, hanem a kijevi barikádokon elvérző ukrán hazafiak.

A Világkereskedelmi Központ elleni terrortámadást követően a neokon amerikai kormányzat részéről átgondolatlanul meghirdetett terror elleni háború kezdetén, még 2001-ben az akkortájt a kaukázusi csecsen terroristákkal vérre menő küzdelmet vívó Putyin felajánlotta az iszlamizmus elleni szövetséget ifjabb Bush számára a Fehér Házban tett korabeli látogatása alkalmával. Aki ezt érthetetlen módon azon nyomban elhárította. Pár évre rá Irakból teljesen kiszorították az orosz érdekeltségeket, miután végérvényesen megdöntötték Husszein rendszerét. Nem mellékesen Irak egy emberöltővel később az iráni sííták érdekszférájába tartozik az amerikai kivonulást követően. A bő évszázada meghirdetett – máig

vallott – washingtoni Monroe-doktrína értelmében Amerika az amerikaiaké. Vajon a világ csendőre ennek jegyében tolerálta volna határai mentén egy vagy több – számára ellenőrizhetetlen paraméterű haditechnikák tömkelegét hadrendbe állító – nem szövetséges állam szüntelen fegyverkezését? Anno az USA a floridai partvidék közelében fekvő Kubában se tűrte meg Hruscsov atomrakétáit, sem pedig a szovjetek által pártolt Allende-rendszer működését Chilében. Hiába, a homályosuló emlékekkel törvényszerűen együtt jár a torzuló értékítélet is.